

Laat nu gaan uw knecht ...

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 61,10-62,3

2^e schriftlezing: Galaten 3,23-4,7

3^e schriftlezing: Lucas 2,22-39

Inleiding

Oude mensen kunnen soms echt ergens op wachten, voordat ze sterven. De komst van een zoon of dochter uit het buitenland, of het verlangen nog een bepaald feest mee te maken. Simeon is de representant van het aan God trouwe Israël. Hij geeft stem aan het visioen dat Gods gezondene redding zal brengen voor zijn volk. Maar wat is het wat de oude man ziet? Een kwetsbaar kind, meer niet. Wat heeft hij (in de geest) dan gezien? Thema: Laat nu gaan uw knecht ('Nunc dimittis servum tuum')

Gemeente van Christus,

of we het willen of niet, de zondag na Kerstfeest heeft het karakter van een epiloog. Het grote feest is voorbij. Het is weer rustig in de kerk. Er is tijd voor nadere reflectie en bezinning. Toch wil ik het juist vandaag niet hebben over het nawoord, de epiloog, maar over de proloog op het evangelie, die Kerstfeest eigenlijk is. Iedere evangelist heeft zijn eigen proloog op het evangelie. U weet, een evangelie is geen biografie. Het is geen levensbeschrijving. Kern van het geschrift is het optreden van de volwassen Jezus van Nazareth en met name de inhoud van zijn verkondiging gedacht vanuit de dood en de opstanding van Christus.¹ Al het andere is daaraan dienstbaar. Deze verkondiging is opgebouwd op uitspraken van Jezus, 'woorden' of 'logia' zoals deze bewaard waren gebleven door zijn leerlingen na zijn dood.

Wat betreft de proloog heeft iedere evangelist zich dus relatief vrij gevoeld om naar eigen inzicht een inleiding te schrijven bij de blijde boodschap, zijn versie van het evangelie, dat wil zeggen zijn interpretatie van het optreden, het effect en de dood en opstanding van Jezus. Het resultaat daarvan zal iedere goede bijbellezer direct opvallen, immers als het gaat om de eerste hoofdstukken zijn er geen twee evangeliën hetzelfde. Dat komt omdat geen twee groepen toehoorders gelijk waren. Overal speelden weer specifieke problemen gerelateerd aan het leven in die streek of stad waar de gelovigen woonden. Dat hoeft ons niet te verbazen. De evangelist wil zijn toehoorders raken in hun hart met betrekking tot de problemen van hun eigen leven.

Marcus, die het oudste evangelie schreef, besteedt geen enkel woord aan de geboorte van Jezus, maar begint

direct bij Johannes de Doper door wie de volwassen Jezus wil worden gedoopt.² Johannes, de auteur van het vierde evangelie, spreekt van een woord dat vlees geworden is, een filosofische toonzetting dus. Deze is vandaag misschien moeilijk verstaanbaar omdat Johannes de evangelist spreekt in het gnostieke debat van zijn tijd. Johannes zoekt naar argumenten waarmee hij de balans kan bewaren tussen de materiële ervaringswerkelijkheid van mensen enerzijds en de geestelijke waarheid van de weg van Jezus anderzijds.

De evangelist Matteüs heeft weer een heel andere prioriteit. Hij hecht er aan bij wijze van voorwoord het hele Oude Testament als een bron van getuigen op te voeren door middel van een gigantisch grote stamboom, een geestelijke stamboom dus eigenlijk. Maar wat zodoende begint met Hebreeuwse wortels, loopt uit op een vrucht dragen voor God wat door alle volken der wereld zal worden gewaardeerd. De wijzen verbeelden het geloof en de verering van Jezus door de heidenen.

In de vroege kerk wordt Jezus de focus van geloof, van vertrouwen in God, voor gelovigen uit de joden en uit de heidenen beide. Met name na het wegvallen van de tempel van Jeruzalem, verwoest als deze is door de Romeinen in 70 na Chr. wordt Jezus voor steeds meer mensen de toegang tot God, immers niet aan tijd of plaats gebonden. Jezus Christus, zijn verkondiging, zijn appèl op mensen als kinderen van God, het geheel werd verstaan als een vernieuwing, een inclusieve vertolking van het geloof van Israël, waarbij nu iedereen werd uitgenodigd om mee te doen, ongeacht je culturele achtergrond, taal of nationaliteit.

Vandaag hebben we gelezen uit het Lucasevangelie, zoals steeds in de tijd van Advent die achter ons ligt. Centraal motief bij Lucas zijn de lofliederen, de cantica, die de verschillende hoofdrolspelers zingen op de hoogtepunten van het verhaal. Zij vertolken waar het echt om gaat. Zo kan de oude Simeon in de tempel zich met zijn loflied spiegelen in de functie die de Wijzen uit het Oosten bij Matteüs hebben.³ Immers, waar de herders bij Lucas symbool staan voor het getrouwe Israël dat is blijven waken, ook al leek het Godsrijk uit te blijven, daar missen wij nog de uitstraling naar de rest van de wereld. De oude Simeon echter geeft stem

aan het profetisch visioen waarbij naast Israël de heidenen in beeld komen. Alle volken zullen genieten van het licht dat hier gaat schijnen. Juist degene die verworpen wordt door de machtigste krachten in Israël, Herodes, de priesters en de schriftgeleerden, omdat hij een teken zou zijn dat werd betwist, juist hij doet mensen van wie je het niet zou verwachten opstaan en op weg gaan naar de vrede van God.

Dit wordt volgens de teksten van het Nieuwe Testament mogelijk door een belangrijke verschuiving in accenten. De rol van de wet verandert door Jezus Christus. Niet dat de wet op zichzelf ongeldig wordt. Hoe zou dat kunnen als het God is die hem gegeven heeft? Het blijft nodig met regels te leven. Rekening houden met de leefregels van God zal altijd nodig blijven. Maar niet langer staat de wet voorop. Voor de nieuwe gemeenschap die zich in de naam van Jezus zal vormen, ontstaat een eigen verantwoordelijkheid waarvan de bijbelschrijvers geloven dat mensen die aankunnen. Zij zijn geen slaven, ook niet van de wet. Zij zijn kinderen, bovenal van God. Dat kindschap is toegankelijk voor iedereen. Dus of je nu jood bent of Griek, of Romein, in de letterlijke zin slaaf of vrij, man of vrouw. In Christus ben je vrij en onmiddellijk toegankelijk voor de liefde van God.

Of u nu wel of niet direct overtuigd bent van de bijzondere vervulling waar de oude Simeon van zingt, als je naar de ontwikkelingen in de vroege kerk kijkt is het een feit dat het geloof in de God van Israël ineens een enorme aantrekkingskracht heeft gekregen. Een geweldige groei van de kerk was het gevolg. Simeon en Hanna staan symbool voor een oud Jodendom dat blij kan zijn met deze wonderlijke wending van de geschiedenis. Zij beleving de nieuwe verbindingen als een vervulling van oude profetieën van vrede en recht. Ik sta hier even bij stil, omdat wij er misschien zozeer aangewend zijn dat wij dit heel normaal vinden. Maar het is alles behalve vanzelfsprekend dat mensen hun exclusieve, hun particuliere geloof beschikbaar stellen voor allen. De Godsopenbaring in het Jodendom beleefd komt tot een vervulling, een voltooiing nu ook anderen daarvan kunnen genieten. De vervulling is dat de Joodse Godsbeleving dienstbaar is geworden aan de vrede van de hele wereld. Dat spreekt niet vanzelf.

Met de latijnse woorden 'Nunc dimittis' wordt in de traditie het lied van Simeon aangeduid: 'Laat nu gaan o Heer, uw knecht'. Het is een geliefd lied geworden dat waarschijnlijk al in de 7e eeuw een belangrijke plaats heeft gekregen in de Romeinse liturgie, namelijk in de complete, de getijdendienst ter voorbereiding op de nacht. In de houding van Simeon wordt aan een oude vermoeide wereld een gezicht gegeven dat weliswaar verlangt naar rust, maar dat tegelijk vol verwachting is blijven uitzien naar wat God gaat doen. Oude mensen kunnen soms echt ergens op wachten

voordat ze sterven. De komst van een zoon of dochter, of het verlangen nog een bepaald feest mee te maken, een verjaardag, een huwelijk of een hoogtepunt als het Kerstfeest. Simeon is op deze plaats in het evangelie de representant van het aan God trouwe Israël. Hij geeft op profetische wijze stem aan het visioen dat Gods gezondene redding zal brengen voor zijn volk.

Wat is het wat de oude man ziet? Een kwetsbaar kind, meer niet. Maar wat heeft hij in de geest dan gezien? Simeon ziet voor zijn ogen wat de profeet Maleachi verwachtte:

Opeens zal hij naar zijn tempel komen, de Heer naar wie jullie uitzien, de engel van het verbond naar wie jullie verlangen. Komen zal hij - zegt de heer van de hemelse machten.⁴

Er is een geestelijk oog voor nodig om zoiets te zien. Een groot Godsvertrouwen is onmisbaar om dan te kunnen geloven dat je inspanningen op aarde zijn voltooid en te kunnen bidden: Laat nu gaan uw knecht in vrede ('Nunc dimittis servum tuum'). Wij kunnen ons afvragen wat dit voor ons kan zijn. Ouderen hebben de kerk niet zien groeien, maar zien afbrokkelen. Jongeren zien een wereld voor zich, vol onvrede, veeleisend, misschien ook wel uitdagend en vol kansen, maar garanties zijn er niet. Heeft Godsvertrouwen in zo'n oude wereld voor telkens weer nieuwe mensen nog een dragende, een verbindende functie? geloven wij nog in vervulling? Geloofd u in voltooiing? Kunt u, kun jij geloven dat het leven, dat uw, jouw leven zin heeft voor het aangezicht van God?

Mijn eigen antwoord is dat ook wij staan in een rijke traditie met grote beloften. Tegelijk zien wij om ons heen een materieel onvoorstelbaar rijke Westerse wereld en een vorm van kerkelijk christendom dat langzaam bezig is te verdwijnen. Dat was een kerkelijk christendom dat paste bij vroeger tijden van verzuiling en emancipatie en een groot afhankelijkheidsgevoel ten opzichte van God van mensen die dagelijks moesten leven met armoede. Mijn eigen oma was kappersvrouw in een klein Fries dorp in de jaren '30. Vier van haar negen kinderen stierven bij of kort na de geboorte. Er waren tijden dat er bijna geen klanten waren om zich te laten knippen. Het was crisis en bijna iedereen had geld tekort. Het is voorgekomen dat opa direct als er een klant in de scheersalon was geweest, het geld in de woonkamer achter bij zijn vrouw bracht, zodat er brood gekocht kon worden. Het vertrouwen in God was voor deze mensen geen luxe, maar een noodzaak. Hun gebed voorkwam dat zij omvielen. Hun Gereformeerde geloof was bepalend voor een identiteit waar zij trots op konden zijn en waardoor zij zichzelf konden zien als kostbare mensen, geliefd in de ogen

van de Schepper, ondanks al hun armoede.

Laten we eerlijk zijn: Zoals onze grootouders, of overgrootouders, met alle respect en begrip, zo kunnen wij niet meer geloven, niet met al die welvaart om ons heen. En daar zijn we blij mee, toch? Tegelijk is er ook een gevoel van onbehagen dat mij bekruipt. Er was aan het geloof van onze ouders een belofte verbonden. En ook al is het zo dat ik mijn leven anders inricht dan mijn ouders en eigen keuzes maak, de wereld is niet met mijn bestaan begonnen. Een deel van die beloften is nog niet vervuld. De accenten kunnen verschuiven. Sommige dingen blijven waar. Iedere tijd is onmiddellijk tot God.⁵ Ik voel me geroepen en gedreven om te blijven onderzoeken waar voor ons in onze tijd de vruchtbare ingang ligt in het Godsgeheim. Ik voel me vrij om dat samen met ieder die mee wil doen ... uit te proberen. Zo zijn wij gemeente van Christus in deze tijd. En als wij niet groeien in

aantallen, dan hoop ik op een groei in kwaliteit. Wij zijn aan de beurt. Wij vinden het wiel niet uit. Wij rollen het wel een stukje verder in de tijd. Ik geloof het: Eens komt het moment dat ook ons een gevoel zal overkomen van vervulling en voltooiing en dat we zullen kunnen bidden: Laat nu gaan in vrede, Heer, uw knecht ...

Amen.

Abbeelding: Rembrandt, Simeon in de tempel met het Christuskind

Uitzending en zegen Uw God gaat voor u uit, uw tijden zijn in Gods hand, vertrouw u dan toe aan zijn genade, aan zijn barmhartigheid, zonder ophouden.

De genade van onze Heer Jezus Christus, de liefde van God, de gemeenschap van de Heilige Geest, met jullie allen.

Noten

¹Cf. de thanatografie, beschrijving vanuit de dood, van het leven van Socrates door Plato. Zie: Sluiter, I., *Op zoek naar Socrates. Een hoorcollege over een onverschrokken vragensteller uit klassiek Athene*, I,1, Den Haag 2007.

²Marcus 1,9

³Cf. Brown, R.E., *The Birth of the Messiah. A Commentary on the Infancy Narratives in the Gospels of Matthew and Luke*, New York/London 1993, 444-447.

⁴Maleachie 3,1

⁵Dit is het adagium geweest van de grote historicus L. von Ranke (1795-1886), 'Jede Epoche ist unmittelbar zu Gott'.

Figuur 1: Rembrandt, Simeon in de tempel met het Christuskind